

пільстві, а по-друге, за допомогою спеціальних завдань навчити їх оцінювати ці думки і погляди, насамперед за критерієм достовірності.

Тексти та ілюстрації підручника повинні бути різноманітними і презентувати якомога ширший спектр джерел, зокрема тих, з якими учень стикається поза уроком: документи, художні твори, публіцистика, відео та картини, графіки, схеми та інфографіка тощо. Це забезпечить можливість учням не лише осмислити різноманітність джерел інформації, доступних сучасній людині, а й надасть першопочатки їх розрізнення залежно від мети дослідницького пошуку.

Нарешті, надважливою є така складова методичного апарату підручника з історії, як система запитань і пізнавальних завдань, які супроводжують всі інші елементи підручника. Вона має бути побудована з урахуванням завдання розвитку критичного мислення, а отже, стимулювати в учнів мисленнєві операції вищого рівня — аналіз, синтез, оцінку. Насамперед, авторам підручників тут стануть у нагоді прийоми роботи з текстами, розроблені у межах відомої програми «Читання і письмо для розвитку критичного мислення». Однак провідну роль тут мають відіграти проблемні та відкриті запитання, які привертають увагу учнів до суперечностей розвитку суспільства, стимулюють до висловлювання різних версій та захисту власної позиції.

ФОРМУВАННЯ АКсіОЛОГіЧНОГО СКЛАДНИКА ІСТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕТНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА

Н. М. Гупан, д. пед. н.

Система предметних компетентностей, що формується у навчанні кожного предмета, відповідає специфіці його змісту. Історична предметна компетентність — це здатність учня до самостійного осмислення історії України в контексті світового історичного процесу та адекватної оцінки соціального та морального досвіду минулих поколінь. Вона має сприяти формуванню (розвитку, розкриттю потенціалу) учня як громадянина України, соціально адаптованої та відповідальної особистості через набуття школярем окремих її складників, зокрема аксіологічного.

Аксіологічний складник варто розуміти як здатність учнів формулювати оцінки і версії історичного процесу. Критеріями його розвитку виступають такі вміння учнів: порівнювати й оцінювати факти

та діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей, визначати власну позицію щодо суперечливих і вразливих питань історії; виявляти інтереси, протиріччя в позиціях соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції та напрями історичного розвитку; оцінювати різні версії про минулі події, визнаючи, що деякі джерела є необ'єктивними.

Важлива роль у розвитку в учнів названих умінь належить підручнику з історії. Це, насамперед, потребує включення у зміст підручника сюжетів, що розкривають загальнолюдські та національні цінності, наприклад пов'язані з внеском України у світову культуру, кращими якостями особистості, волелюбністю і демократизмом українського народу тощо. Разом з тим відбір та структурування всього змісту підручника необхідно проводити із урахуванням психологічного механізму формування цінностей особистості (тобто учням потрібно надавати факти про те, якими були потреби, мотиви, інтереси людей, які створили такі цінності і прагнули втілити їх у життя, як вони ставились до світу і як діяли в конкретному часі та просторі).

Звісно, зміст підручника має бути полікультурним, тобто розкривати духовну та культурну спадщину, традиції народів, взаємозбагачення, багатомірність духовного і культурного простору минулого та сучасності через діалог культур. Це дасть учням і вчителю простір для порівняння та виражених оцінок, висловлюваних у процесі навчальної дискусії.

Формування аксіологічного складника неможливе без багатоаспектності й альтернативності змісту підручника. Відбір змісту має здійснюватись із застосуванням різних підходів до пізнання історичного процесу — цивілізаційного, культурологічного, регіонального та ін., які доповнюватимуть один одного залежно від особливостей історичного явища, процесу, що підлягають аналізу та вивченню. Цілісний історичний процес має розкриватися через різнопланові картини повсякденного життя різних груп населення (етнічних меншин, емігрантів, жінок, мешканців міст і сіл та ін.). Реалізація цих вимог відповідатиме формуванню в учнів власних ставлень і позицій, що стануть підґрунтям для їх ціннісних орієнтацій як основного складника предметної історичної компетентності.